

Tema 11. Les tècniques objectives

Avaluació Psicològica

Guia docent

1. FONAMENTS DE L'AVALUACIÓ PSICOLÒGICA

2. PROCEDIMENTS DE RECOLLIDA D'INFORMACIÓ

3. ELS CONTINGUTS DE L'AVALUACIÓ PSICOLÒGICA

Tema 6. L'entrevista.

Tema 7. L'observació (vist amb la professora Roncero)

Tema 8. Els autoinformes

Tema 9. Les tècniques subjectives

Tema 10. Les tècniques projectives

Tema 11. Les tècniques objectives

tema 11. Tècniques subjectives

1. Definició
2. Característiques
3. Psicofisiologia
4. Garanties del registre
5. Aplicacions

1. Definició

Denominem **tècniques objectives** els procediments de **recollida d'informació** d'esdeveniments psicològics observables, amplificables i que **no són controlables** pel subjecte (almenys sense entrenament) i que es realitzen mitjançant aparells o mètodes informàtics que permeten una administració, un registre, una puntuació i una anàlisi **objectiva** (generalment de forma mecànica o electrònica), sense la intervenció de l'avaluador (Fernández-Ballesteros i Calero, 1992; Calero i Fernández-Ballesteros, 2004).

Siga amb l'instrument que siga i en qualsevol de les modalitats de resposta avaluada (motora, cognitiva o fisiològica), els resultats es recullen de manera directa i específica.

Els últims anys, aquestes tècniques ressegueixen amb força en camps de la psicologia en què les respostes estan relacionades amb el substrat fisiològic o neurològic, com per exemple la psicologia esportiva, l'avaluació pel permís de conduir o de la llicència d'armes, la psicologia forense, l'avaluació i la rehabilitació neuropsicològica, la rehabilitació en drogodependències i la psicologia de la salut, en general.

2. Característiques

Triple objectivitat

1. Requereixen una instrumentació i un material estàndard. L'aplicació s'ha de fer en condicions estructurades i de màxim control. Situació de laboratori, que implica **objectivitat** en el procediment però també una artificialitat que dóna problemes de validesa ecològica*.
2. El subjecte avaluat no pot modificar voluntàriament les seues respostes. Es considera que la resposta es produeix de manera **objectiva** i involuntària. Però això no implica que no pugui haver-hi efectes de reactivitat davant de la prova.
3. Les respostes del subjecte són enregistrades, codificades i processades objectivament, sense intermediació de l'avaluador. **Objectivitat** en la puntuació.

*Validesa ecològica: es refereix al grau en què una determinada situació és representativa de les altres, és a dir, el grau de probabilitat que els fenòmens i les relacions observades en una situació determinada es produïsquen també en situacions diferents.

Impuls actual del desenvolupament de les tècniques objectives.

La tecnologia computacional i el desenvolupament informàtic dels últims temps han donat un gran impuls a aquest grup de tècniques. Ho han fet en els aspectes següents:

1. D'una banda, ha comportat la substitució de costosos instruments de laboratori per aparells més senzills i econòmics.
2. L'avanç tecnològic també ha permès treballar amb nous estímuls i paràmetres d'estímul i resposta que no es podien mesurar abans.
3. I, a més a més, han possibilitat registrar un gran nombre de dades i amb una velocitat increïble en l'anàlisi de resultats.

Tot això ha afavorit l'ús en recerca de les tècniques objectives com abans no podia imaginar-se.

Classificació de les tècniques objectives:

La classificació tradicional de les tècniques objectives s'ha fet sobre la base del sistema de resposta que avalua, és a dir:

- **motores**
- **cognitives**
- **fisiològiques**

Aquestes últimes són avui dia les més desenvolupades i emprades. Els treballs en el camp de la **neuropsicologia** són cada vegada més importants.

Neuropsicologia: funcionament del sistema nerviós central i relació amb la cognició, l'emoció i els comportaments humans.

Des dels primers temps de la psicologia científica s'han emprat tècniques per a mesurar respostes sensorceptives, motores i cognitives. El conjunt d'aparells que calien era complex i havia quedat obsolet. Amb la nova era dels aparells electrònics i els ordinadors, han rebut una actualització important.

Mireu la taula 8.1 del manual. “Tipus de respostes, instruments i aplicacions més emprades avui”.

Així mateix, l'ús d'aquestes tècniques s'ha ampliat a noves **àrees d'aplicació** i avui dia no sols s'empren al laboratori per a l'estudi de processos cognitius bàsics, sinó que també es consideren molt útils en els àmbits següents:

- Avaluació de determinats problemes neuropsicològics.
- Valoració dels efectes de la ingestió de determinats medicaments o drogues.
- Determinació d'alguns símptomes relacionats amb l'ansietat i la demència.
- Avaluació de la capacitat per a obtenir el permís de conduir o la llicència d'armes.
- Selecció de personal.
- Màrqueting.
- Esports d'elit...

3. Psicofisiologia

La psicofisiologia es basa en una doble assumpció:

- que la percepció, el pensament i l'acció humans s'expressen mitjançant fenòmens físics i
- que les respostes corporals contenen informació que poden fer llum sobre el seu coneixement.

Així doncs, la psicofisiologia té, com a objecte d'estudi, les respostes fisiològiques que poden ser considerades índex de processos o d'estats psicològics; podríem dir, per tant, que és la branca de la psicologia que s'ocupa de les relacions entre la fisiologia de l'organisme humà i la conducta (Vila, 1996, 2004).

L'augment progressiu de l'ús de la psicofisiologia en l'avaluació psicològica s'explica fonamentalment per quatre raons:

- La importància atorgada en psicologia a les respostes fisiològiques.
- L'interès de la psicologia per certs problemes en els quals les respostes fisiològiques són fonamentals (ansietat, fòbies, problemes sexuals, etc.).
- El desenvolupament d'una sèrie de procediments d'intervenció psicològica que afecten aquesta classe de respostes: bioretroalimentació, relaxació, condicionament encobert...
- L'avanç tecnològic que ha facilitat l'enregistrament, l'anàlisi i la interpretació d'aquestes respostes: ordinadors, sistemes d'enregistrament portàtil, etc. L'ordinador ha permès aplicar aquesta tecnologia a contextos naturals i les possibilitats d'ús s'han ampliat i abaratit.

Els registres psicofisiològics són aplicables en tres moments principals del procés d'avaluació:

- . En l'operacionalització de les **hipòtesis** (o deducció d'enunciats verificables), sempre que hi haja involucrades respostes fisiològiques.
- . En la **planificació** del tractament, quan aquest afecta una resposta fisiològica.
- . En la **valoració** del tractament, quan les variables fisiològiques s'han seleccionat com a objectius de canvi o com a variables potencialment contaminadores.

4. Garanties del registre

L'avaluació psicofisiològica requereix un **control** precís del context del registre, entenent per tal el lloc, el subjecte i les tasques. Les respostes psicofisiològiques són extremament susceptibles de ser alterades durant el procés de registre i anàlisi (reactivitat).

El control del registre implica controlar:

els aspectes fisicoambientals, les variables del subjecte i les tasques.

Per a un registre fiable calen instruments específics i un procés seqüencial en fases seguides de manera rigorosa.

Una qüestió fonamental a l'hora de controlar el procediment és la consideració d'allò que alguns autors anomenen **artefactes** (Carroble, 1981). Anomenen d'aquesta manera les nombroses fonts d'error que poden incidir sobre la prova.

Artefactes que cal evitar

- Els procedents de la situació d'avaluació: les condicions físiques del lloc on s'obtenen els registres (soroll, temperatura, lluminositat, etcètera). Alguns camps elèctrics (per exemple, procedents de la xarxa elèctrica) poden afectar seriosament els nostres registres. Per tot això cal aïllar convenientment el subjecte i la sala d'exploració.
- Els procedents de l'instrumental: cal parar una atenció especial a la qualitat dels elèctrodes, pasta o gel, com també a la col·locació adequada a fi d'evitar errors en els registres efectuats.
- Els procedents de l'organisme avaluat: fonamentalment, relacionats amb els moviments que aquest puga executar. L'elecció d'un lloc confortable i segur perquè el subjecte estiga quiet i no es moga és una garantia necessària. Cal considerar, també, la fluctuació temporal de les variables fisiològiques que es volen avaluar, ja que els ritmes circadianis influeixen en moltes de les respostes fisiològiques d'interès.

5. Aplicacions

Hi ha nombrosos camps d'aplicació de les tècniques psicofisiològiques.

- L'avaluació psicofisiològica dels trastorns psicopatològics. Els últims anys s'ha orientat a la cerca dels anomenats *marcadors psicofisiològics*. Els marcadors psicofisiològics són desviacions en una variable fisiològica que estan associades de forma fiable amb un trastorn en particular. S'ha treballat en ansietat, esquizofrènia, depressió i psicopatia (Vila, 2004).
- L'avaluació psicofisiològica en l'àmbit dels trastorns psicofisiològics: trastorns cardiovasculars (hipertensió arterial, arítmies cardíques, cardiopatia isquèmica); trastorns respiratoris (asma bronquial i síndrome d'hiperventilació); trastorns gastrointestinals (úlceres, còlon irritable, colitis ulcerosa); trastorns dermatològics (èczema, acne, psoriasi, alopecía); trastorns sexuals (disfuncions del desig, de l'excitació i de l'orgasme); trastorns neuromusculars (tics, tremolors, lumbàlgies, cefalees tensionals) i trastorns neurològics centrals (determinats trastorns de la son i l'epilèpsia).
- En tècniques de relaxació i tècniques de biofeedback: l'avaluació pretractament i posttractament de les variables fisiològiques objecte de l'entrenament en relaxació o biofeedback hauria de convertir-se en part integrant del protocol d'intervenció.
- Trastorns neuropsicològics (Alzheimer, epilèpsia, trastorns motors, alcoholisme i retard mental).
- Finalment, una àrea d'especial rellevància actual és l'avaluació en psicologia jurídica en relació amb la detecció de l'engany.